

УДК 37.018.43

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6\(24\)-455-469](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-6(24)-455-469)

Асмолова Анна Олександрівна кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний Університет, доцент кафедри хірургічної стоматології, Валіховський пров. 2, м. Одеса, 65082, <https://orcid.org/0000-0001-7565-9094>

Пасечник Алла Михайлівна кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний університет, доцент кафедри хірургічної стоматології, пров. Валіховський, 2, м. Одеса, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-6472-1494>

Івченко Наталія Анатоліївна кандидат медичних наук, Одеський Національний Медичний університет, доцент кафедри терапевтичної стоматології, пров. Валіховський 2, м. Одеса, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-1566-3654>

Коваль Степан Миколайович кандидат психологічних наук, Одеський Національний Медичний Університет, доцент кафедри терапевтичної стоматології, м. Одеса, пров. Валіховський, 2, 65082

ОРГАНІЗАЦІЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У дослідженні аналізуються виклики, з якими стикаються освіта України, учні та викладачі навчальних закладів у воєнний час, а також розглядається доступність та ефективність дистанційного навчання. Переривання (або повне припинення) навчального процесу в надзвичайних ситуаціях, викликаних стихійними лихами, епідеміями, техногенними катастрофами, призводить до вкрай негативних соціальних наслідків для суспільства. Найбільш негативно на освіту впливає війна, оскільки студенти позбавлені можливості навчатися. У таких випадках дистанційна освіта може запропонувати учням можливість використовувати технології дистанційного навчання навіть за надзвичайно важких і складних умов і, таким чином, сприяти стабільному навчальному середовищу для учнів під час війни. Дотримання безперервності освіти за надзвичайних обставин, яка здійснюється переважно в дистанційній або змішаній формах, може бути

забезпечено в інформаційно-цифровому середовищі закладу освіти (наявність сучасних освітніх технологій, відповідних ІТ-ресурсів, освітніх і методичне забезпечення). Іншим аспектом вирішення цієї проблеми є широке використання передових освітніх технологій, адже саме завдяки розвитку потужної ІТ-інфраструктури та створенню і використанню новітніх освітніх інструментів стає можливим запровадження ефективного онлайн-навчання та підвищення стійкості освітньої діяльності закладів у посткризовий період. Дослідження розглядає переваги дистанційного навчання для студентів і вчителів та труднощі, пов'язані з низькою доступністю та навіть неможливістю для обох освітніх агентів продовжувати навчальний процес.

З початком повномасштабної збройної агресії МОН активізувало співпрацю з міжнародними партнерами, сформувавши потужну міжнародну коаліцію для пошуку всебічної допомоги для розвитку української освіти й науки. Майданчиками для забезпечення діалогу з міжнародними партнерами стали «Освітній кластер: Україна» та Секторальна робоча група «Освіта і наука» при Міністерстві освіти і науки України. Учасниками групи є міжнародні організації, дипломатичні представництва іноземних держав, неурядові організації та проекти, які реалізують програми підтримки української освіти й науки. Комунікація з міжнародними партнерами, громадськими організаціями, зарубіжними міністерствами та іншими зацікавленими сторонами підтримується також двомовним розділом вебсайту МОН «Підтримка освіти і науки України під час війни», де регулярно розміщується актуальна інформація про невідкладні потреби системи освіти й науки та пріоритетні завдання секторальної політики.

Ключові слова: освітній процес, система освіти, воєнний стан, дистанційна форма освіти, якість освіти, міжнародні партнери.

Asmolova Anna Oleksandrivna PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of surgical dentistry department, Valikhovsky lane, 2, 65082, Odesa, <https://orcid.org/0000-0001-7565-9094>

Pasechnyk Alla Mykhaylivna PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of the Surgical Dentistry Department, Valikhovsky lane, 2, Odesa, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-6472-1494>

Ivchenko Nataliia Anatolyivna PhD, Odessa National Medical University, Assistant professor of the Therapeutic Dentistry Department, Odesa Valikhovskiy lane 2, 65082, <https://orcid.org/0000-0002-1566-3654>,

Koval Stepan Mykolayovych candidate of psychological science, Odesa National Medical University, Assistant professor of the Department of Therapeutic Dentistry, Odesa Valikhovskiy lane 2, 65082,

ORGANIZATION OF A DISTANCE FORM OF EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Abstract. The study analyzes the challenges faced by Ukrainian education, students and teachers of educational institutions during wartime, and also considers the availability and effectiveness of distance learning. Interruption (or complete termination) of the educational process in emergency situations caused by natural disasters, epidemics, and man-made disasters leads to extremely negative social consequences for society. War has the most negative effect on education, as students are deprived of the opportunity to study. In such cases, distance education can offer students the opportunity to use distance learning technologies even under extremely difficult and challenging conditions and thus contribute to a stable learning environment for students during wartime. Observance of the continuity of education under extraordinary circumstances, which is carried out mainly in distance or mixed forms, can be ensured in the information and digital environment of the institution of general secondary education (availability of modern educational technologies, relevant IT resources, educational and methodical support). Another aspect of solving this problem is the wide use of advanced educational technologies, because it is thanks to the development of a powerful IT infrastructure and the creation and use of the latest educational tools that it becomes possible to introduce effective online learning and increase the sustainability of educational activities. institutions in the post-crisis period. The study examines the benefits of distance learning for students and teachers and the difficulties associated with low availability and even the impossibility for both educational agents to continue the learning process.

With the beginning of full-scale armed aggression, the Ministry of Education and Culture intensified cooperation with international partners, forming a powerful international coalition to seek comprehensive assistance for the development of Ukrainian education and science. The "Educational Cluster: Ukraine" and the Sectoral Working Group "Education and Science" under the Ministry of Education and Science of Ukraine became the platforms for ensuring dialogue with international partners. The participants of the group are international organizations, diplomatic missions of foreign states, non-

governmental organizations and projects that implement programs to support Ukrainian education and science. Communication with international partners, public organizations, foreign ministries and other interested parties is also supported by the bilingual section of the website of the Ministry of Education and Culture "Supporting Education and Science of Ukraine during the War", where up-to-date information on the urgent needs of the education and science system and priority tasks of the sectoral policy is regularly posted.

Keywords: educational process, education system, martial law, remote form of education, quality of education, international partners.

Постановка проблеми. Багато українських учнів та студентів не змогли розпочати навчальний рік у класі. За даними Міністерства освіти і науки України, 25% із них навчаються дистанційно, а 30% навчаються у гібридному форматі. Минулого року ЮНЕСКО та партнери надали комп'ютери 50 000 вчителів. Тепер ЮНЕСКО надає вчителям онлайн-навчання та набір ресурсів для подальшого розвитку їх цифрових навичок та допомоги їм у забезпеченні якісного дистанційного та гібридного навчання. З лютого 2022 року ЮНЕСКО постійно підтримує українських вчителів, щоб учні продовжували навчатись у розпал війни, тому що освіта – наріжний камінь, на якому будується майбутнє України [1].

В Україні війна створила додаткове навантаження на систему освіти: вчителі опинилися серед вимушених переселенців і не мають інструментів і підготовки для продовження викладання на відстані або в гібридному режимі. Новий тренінг «Цифровий вчитель», запущений ЮНЕСКО за фінансової підтримки Google.org, вирішуватиме ці проблеми – шляхом підвищення кваліфікації вчителів та їхньої здатності використовувати цифрові інструменти, одночасно покращуючи їхні умови праці та благополуччя. Онлайн-навчання, розроблене ЮНЕСКО та групою українських експертів, складається з семи модулів, кожен з яких містить рекомендації та інтерактивні заняття, де вчителі можуть обговорювати конкретні питання та отримувати доступ до практичних вправ, тестів та додаткових ресурсів. Це сприяє створенню актуального, автентичного та захоплюючого досвіду навчання. Зміст програми також зачіпає аспекти психічного здоров'я, психосоціальної підтримки, соціального та емоційного навчання. У новому навчальному році 1 мільйон українських школярів будуть змушені продовжувати навчання виключно дистанційно. Така ситуація вимагає вдосконалення цифрових рішень для забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх у розпал війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники McCulloch і Brewis [2] показують, що тема освіти під час війни привертає все більше уваги з боку дослідників і міжнародних організацій. Так, конференція «Освіта, війна і мир» [3] була присвячена результатам дослідження освітніх процесів у країнах Європи з початку Першої світової війни. Вчені зосередили увагу, зокрема, на такій підтемі, як освіта під час війни, освіта заради миру, вплив війни на освіту, представлення війни та миру в ЗМІ та освітніх матеріалах, а також роль війни та миру в культурних цінностях. Вони підкреслюють ключову посередницьку роль освіти у питаннях війни та миру в минулому столітті та підкреслюють, що цей історичний досвід може відігравати стратегічну роль сьогодні. Вайнштейн та ін. [4] у своєму дослідженні зосередилися на визначенні ролі освіти в процесі соціального відновлення в чотирьох країнах, Хорватії, провінції Косово в Сербії та Чорногорії, що перебуває під управлінням ООН, Боснії та Герцеговині та Руанді після масових конфліктів 1990-х років. Дослідження, яке вони провели, довело, що школи надзвичайно необхідні для довгострокового бачення майбутнього та можуть сприяти процесам примирення. Angrist та ін. [5] показують на основі емпіричних даних, що перерви в навчанні через перехід на дистанційну освіту, які почалися в 2020 році через пандемію COVID-19 і продовжилися під час війни, могли призвести до втрати знань у принаймні протягом одного навчального року для дітей шкільного віку в Україні.

Формулювання цілей статті. Дане дослідження має на меті проаналізувати функціонування освіти в Україні в умовах воєнного стану, узагальнити отримані знання та знайти шляхи вдосконалення управління освітнім процесом у таких умовах.

Виклад основного матеріалу. Сфера освіти багатогранна і має економічний, політичний і культурний вплив на суспільство. Переривання навчального процесу через несприятливі умови, викликані надзвичайними ситуаціями природного або соціального характеру, має дуже негативні соціальні наслідки. На жаль, техногенні та природні катастрофи, пандемії та війни стають невід'ємною частиною сучасного етапу розвитку людства. За оцінками World Vision International, кількість надзвичайних ситуацій у всьому світі подвоїлася за останнє десятиліття, а кількість людей, які потребують гуманітарної допомоги для виживання, половина з яких діти, різко зросла за цей період. У 2022 році таких осіб було 274 мільйони, на 39 мільйонів більше, ніж у 2021 році, і на 106

мільйонів більше, ніж у 2020 році. Одним із наслідків соціальних криз завжди був голод: сьогодні 45 мільйонам людей у всьому світі загрожує голод (тобто 18 млн, або на 60% більше, ніж у 2019 році [6]).

Американські дослідники розглядають два основні аспекти впливу війни. По-перше, це руйнує державну систему освіти через втрату інфраструктури та персоналу. По-друге, менш згубною причиною може бути вилучення коштів на збільшення військових витрат на ведення війни [7]. Інші вчені вивчали вплив збройних конфліктів на рівень освіти та нерівність. Вони окреслили такі наслідки військового конфлікту, як пошкодження шкільної інфраструктури, втрата людської спроможності та ризику для безпеки учнів і персоналу в ситуації активного конфлікту; конфлікти підривають освітні можливості [8, с. 2-3]. Короткостроковий і довгостроковий вплив збройних конфліктів на освіту та освітніх агентів (учнів, вчителів та батьків учнів) досліджено в статті «Вплив збройних конфліктів на освіту та освітніх агентів». Результати дослідження показують, що перерва через війну викликає небажання повертатися до навчання. Однією з причин є неадекватні економічні умови деяких сімей, які змушують студентів шукати роботу [9]. Другий негативний вплив війни – пошкодження шкіл і університетів внаслідок бомбардувань і пожеж. Крім того, витрати на освіту значно менші, а витрати на оборону значно вищі. Наслідки збройних конфліктів були ретельно вивчені групою дослідників, які впевнені, що наслідки війни виходять далеко за рамки прямих смертей. Окрім втрат на полі битви, збройний конфлікт часто призводить до вимушеної міграції, потоків біженців, відтоку капіталу та руйнування інфраструктури суспільства. Соціальним, політичним та економічним інститутам завдано незгладимої шкоди. Наслідки війни, а особливо громадянської війни, для розвитку є глибокими [10].

Згідно з травневим брифом «Освіта: вплив війни в Україні (травень 2022)», війна в Україні призвела до того, що понад 6 мільйонів українців мігрували до сусідніх країн. Це включає майже 665000 студентів (16% від загальної кількості зареєстрованих студентів) і понад 25000 викладачів (6% від загальної кількості викладачів у країні). Переміщення мало значний вплив на надання освітніх послуг разом із пошкодженням та руйнуванням навчальних закладів [11]. Безсумнівно, що всі суб'єкти освіти страждають від цих обставин: школярі, студенти, викладачі, університетське середовище, інфраструктура, навчальна програма та сім'ї. Останнім часом в Україні студентоцентричному підходу в навчанні приділяється велика увага. Це робить студентів співтворцями власної

освіти, залучаючи їх до прийняття рішень, як, коли та чого вони навчаються. Таким чином, навчання, орієнтоване на студента, допомагає університету підготувати студентів не лише до академічних знань, але й до важливих навичок творчості, співпраці, адаптації, самоспрямування та інших. Дистанційне навчання (наприклад, під час пандемії Covid-19) може певною мірою обмежити розвиток цих навичок, а війна передбачає серйозні зміни у розвитку навичок учнів. Але, з іншого боку, це дає можливість студентам здобувати освіту в нестабільних, складних і часто навіть небезпечних умовах. Особливістю такої екстреної дистанційної освіти є те, що вона є незапланованою практикою, без іншого виходу, окрім використання будь-яких офлайнних та/або онлайнних ресурсів, які можуть бути під рукою [12].

Дослідження ефективності та потенціалу електронного навчання в зонах бойових дій продемонструвало, що електронне навчання здатне досягти освітніх цілей вищих навчальних закладів у районах, зруйнованих війнами. Електронне навчання пропонує студентам безпечне навчальне середовище, захоплюючі платформи, а головне – якісну освіту [13].

За статистичними даними, на початок 2023 р. в Україні функціонувало 13 875 закладів дошкільної освіти (ЗДО), 12 976 закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), 670 закладів професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), 332 заклади вищої освіти (ЗВО), 740 закладів фахової передвищої освіти (ЗФПО). У цих закладах загалом навчалася близько 6,5 млн здобувачів освіти й працювало майже 0,7 млн педагогічних і науково-педагогічних працівників. У 2022/2023 н.р. статутна діяльність провадилася закладами освіти в очному, дистанційному та змішаному режимах. Унаслідок збройного конфлікту станом на кінець липня 2023 р. зруйновано 337, пошкоджено 3 199 закладів освіти [14]. Спільним завданням Уряду, Міністерства освіти і науки України, відповідних військових адміністрацій є створення безпечних умов перебування в закладах освіти здобувачів освіти й працівників.

Організація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти забезпечується за моделлю дистанційної форми здобуття освіти відповідно до встановлених норм, під час якої школи використовують поєднання синхронного та асинхронного режимів. Рішення про використання в освітньому процесі конкретних електронних освітніх платформ, як зазначили майже всі керівники ЗЗСО під час опитування, приймалося на засіданнях педагогічних рад закладів освіти, що відповідає пункту 5 розділу I Положення про дистанційну форму

здобуття повної загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 08 вересня 2020 року № 1115, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 вересня 2020 року за № 941/35224.

Результати вивчення якості дистанційного навчання показали, що освітня взаємодія вчителів із учнями здійснюється за допомогою інформаційно-комунікаційних систем, зокрема використовуються такі електронні освітні платформи:

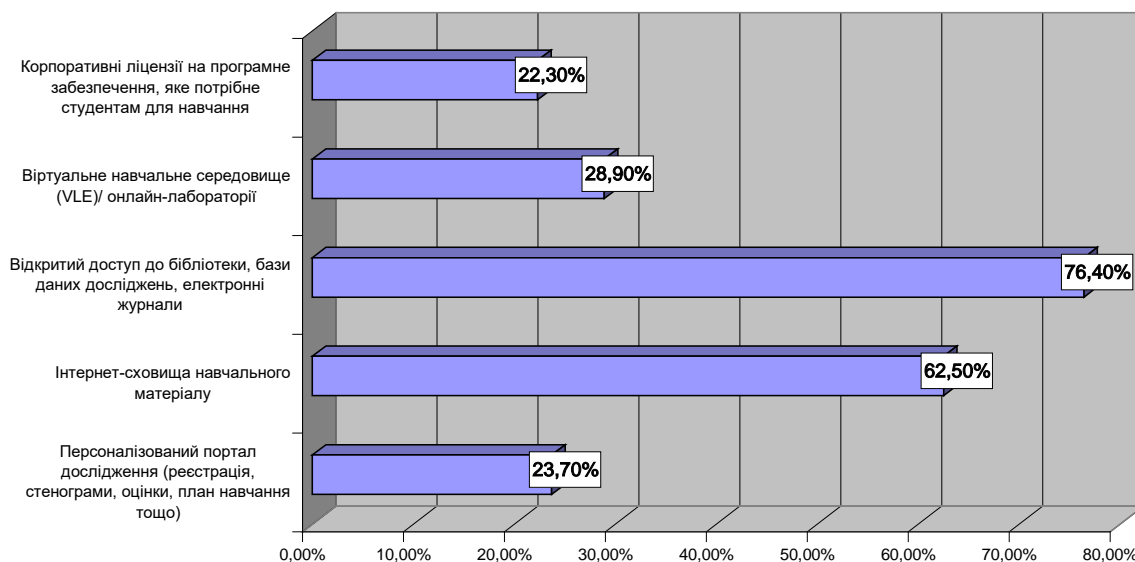
- хмарні сервіси Google (Classroom, Google Meet);
- онлайн-сервіси та інструменти для проведення відеоконференцій та онлайн-зустрічей за допомогою програмного застосунку Zoom;
- портал «Нові знання»;
- освітня платформа HUMAN.

Для здобувачів освіти, які не мали можливості взяти участь у синхронному режимі взаємодії з поважних причин, закладами забезпечено використання інших засобів комунікації, доступних для учнів, – телефонного та електронного поштового зв'язку. Розклад навчальних занять переважної більшості ЗЗСО складений відповідно до вимог, визначених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 року за №1111/35394.

За результатами моніторингу Державною службою якості освіти України закладів вищої освіти щодо дотримання законів «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та «Про правовий режим воєнного стану» визначено проблемні питання якості освітніх послуг в період воєнного стану, а також досліджено динаміку процесів, що пов'язані із використанням технологій дистанційного навчання в умовах війни.

Важливим складником для оцінки якості провадження закладами дистанційного навчання в умовах воєнного стану є визначення найбільш популярних інструментів, доступ до яких здобувачам може забезпечити заклад. Найбільша частка опитаних науково-педагогічних працівників (76,4%) зазначили, що студенти мають відкритий доступ до бібліотеки, баз даних досліджень, електронних журналів тощо; наступним за популярністю є відкритий доступ до інтернет-сховища навчального матеріалу (62,5%). А кожен четвертий з опитаних науково-педагогічних працівників також зазначив, що закладом забезпечено доступ здобувачів до віртуального навчального середовища, корпоративних ліцензій на програмне забезпечення та персоналізованого порталу дослідження [15] (рис. 1).

Рис. 1. Популярні інструментів дистанційного навчання в умовах воєнного стану, доступ до яких здобувачам може забезпечити навчальний заклад

Джерело: Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf

Найбільшою з технічних проблем, з якими довелося стикатися під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану як науково-педагогічним працівникам, так і студентам, стала відсутність або нестабільність Інтернету (55 % та 71,3 % відповідей). Серед інших факторів, що певною мірою вплинули на якість провадження дистанційного навчання, варто вказати відсутність технічних засобів для відеозв'язку та нестабільність роботи серверу закладу освіти. Але позиції двох груп респондентів щодо цих проблем різняться: на відсутність технічних засобів для відео-комунікації та нестабільність роботи сайту ЗВО нарікає кожен п'ятий студент та лише один з десяти викладачів. Удвічі більше опитаних викладачів (43 %), порівняно зі студентами (23 %), вказали, що у них не виникало жодних проблем технічного характеру. Зазначене свідчить про те, що більшість респондентів все ж мали певні проблеми з дистанційним навчанням, що могло негативно відобразитися на якості освіти [15] (рис. 2)

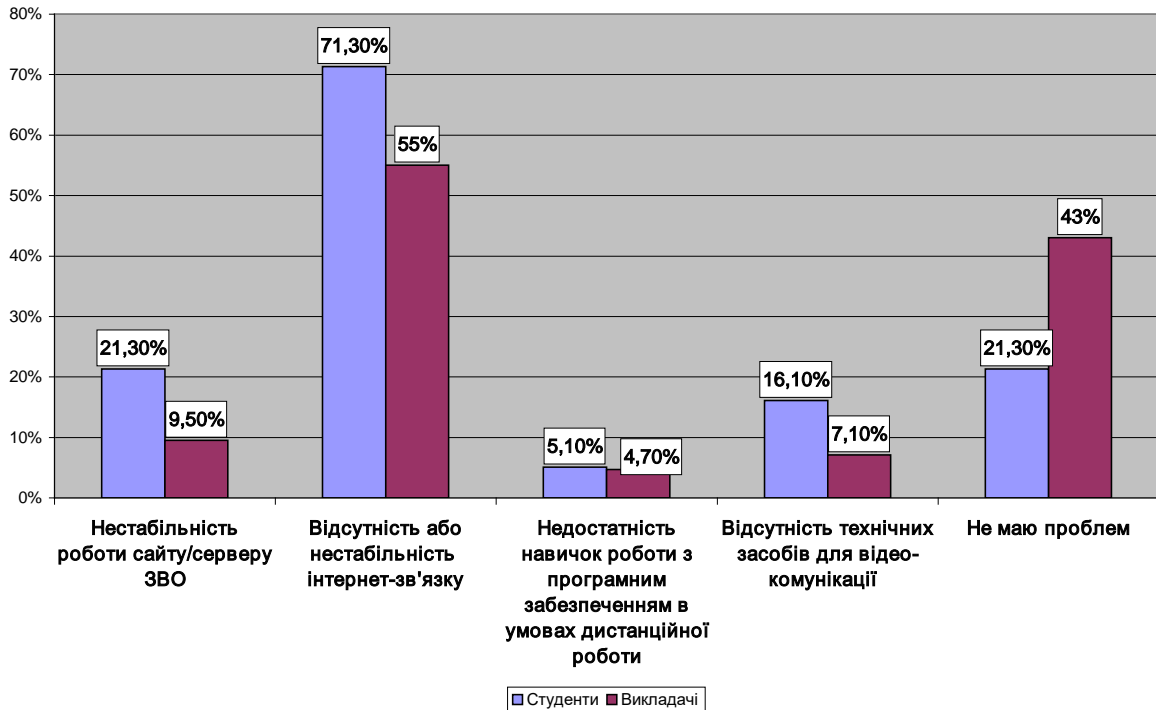

Рис. 2. Технічні проблеми, з якими довелось стикатись під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану

Джерело: Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf

Такі заходи, як уведення воєнного стану, скорочення економічної активності, призвели до значного дефіциту державного й місцевого бюджетів, а також до істотного зменшення видатків на освіту (табл. 1), оскільки всі можливі ресурси необхідно мобілізувати для задоволення оборонних і гуманітарних потреб держави. На жаль, скорочення видатків бюджету спричинило призупинення фінансування субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення НУШ на 2023 р. Водночас, незважаючи на те що показники Державного бюджету України на 2023 рік готувалися в умовах високого ступеня невизначеності, а основні фінансові ресурси країни спрямовувалися на обороноздатність, для освіти було запроваджено дві нові субвенції: субвенцію на облаштування безпечних умов у закладах загальної середньої освіти - 1,5 млрд. грн; субвенцію на придбання шкільних автобусів – 1 млрд. грн [14].

Таблиця 1.

**Видатки зведеного бюджету України на освіту у 2022–2023 рр.
(за рівнями освіти)**

Напрямок	Видатки, факт 2022 р., млрд. грн.	Чисельність здобувачів освіти, 2022 р., осіб	На одного здобувача, 2022 р., грн.	Видатки, план 2023 р., млрд. грн.	Чисельність здобувачів освіти, 2023 р., осіб	На одного здобувача, 2023 р., грн.
Дошкільна освіта	40,7	1 111 358 4	36 629,53	51,4	739 722	69 550,45
Загальна середня освіта	145,3	230 358	34 346,84	145,1	4 041 976	35 898,28
Професійна (професійно-технічна) освіта	15,5	243 825	63 571,73	17,3	230 474	75 049,68
Фахова передвища освіта	14,9	362 485	41 059,28	15,2	331 488	45 747,66
Вища освіта	45,9	973 205	47 116,50	48,3	1 112 965	43 400,02
Позашкільна освіта та заходи з позашкільної роботи з дітьми	13,0	980 789	13 208,17	14,5	1 011 403	14 361,04

Джерело: Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ. 2023. 64 с.

У цей скрутний час украї важливою й життєво необхідною залишається постійна підтримка України з боку міжнародних донорів та партнерів із розвитку. З початком повномасштабної збройної агресії МОН активізувало співпрацю з міжнародними партнерами, сформувавши потужну міжнародну коаліцію для пошуку всебічної допомоги з розвитку української освіти й науки. За результатами цієї співпраці у 2023 р. різноманітна підтримка сферам освіти та науки України здійснювалась у рамках понад 160 проєктів і програм із загальним обсягом фінансування близько 1,2 млрд євро. Загалом відгукнулися більш ніж 50 організацій та урядів іноземних країн, серед яких спеціалізовані структури ООН, органи ЄС, уряди країн, міжнародні громадські організації.

Допомога фокусувалась на шкільній (38 проєктів і програм), фаховій передвищій та вищій (24), професійній (20) освіті. При наданні допомоги міжнародними партнерами враховувалися пріоритети МОН зі створення безпечних умов для навчання й викладання та забезпечення якісного дистанційного і змішаного навчання. Як результат, сформувався такі основні напрями допомоги:

- забезпечення комп'ютерною технікою – ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Google та інші партнери;

- створення мережі цифрових освітніх центрів – співпраця із Save the Children, Japan International Cooperation Agency (JICA), Google тощо;
- друк підручників – 5-й клас НУШ математика (ЮНІСЕФ), 5-й клас НУШ українська мова (ЄС), інтегровані курси «Пізнаємо природу», «Природничі науки» й «Довкілля» (Фінляндія);
- створення е-контенту – контент для ВШО, мобільний додаток «Вивчаю – не чекаю»;
- розроблення інструментів для наздоганяючо-го навчання (catch-up programs);
- відновлення та ремонт закладів освіти (100 млн євро від ЄС на швидку відбудову шкіл на деокупованих територіях);
- інструменти й курси з психологічної підтримки вчителів і здобувачів освіти (ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО та ін.);
- підтримка організації прозорої й безпечної вступної кампанії до ЗВО (ЮНЕСКО, уряди країн-партнерів);
- компенсація видатків на оплату праці працівників сфери освіти – проект Світового банку; залучення фінансування з метою вдосконалення організації гарячого харчування здобувачів освіти (Всесвітня продовольча програма ООН); підтримка закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які розміщують тимчасово переміщених осіб (закупівля меблів, обладнання, дитячого харчування, ліків, генераторів тощо) (Програма ЄС «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України») [14].

Запущена програма ЮНЕСКО «Цифровий вчитель» в Україні вже залучила понад 48 тисяч вчителів. Завдяки цьому онлайн-курсу українські викладачі розвивають педагогічні навички використання цифрових інструментів для надання якісної дистанційної освіти [16]. Українські викладачі стикаються з труднощами при використанні нових інструментів, цифрового контенту, додатків та платформ, доступних їм, але підтримка розвитку цифрових навичок, яка тепер доступна через «Цифрові технології» (Курс «Педагог») сьогодні високо оцінена багатьма викладачами. За даними опитування учасників, 98% вчителів вважали курс корисним. І саме в цьому постійному обміні досвідом і полягає подальший розвиток таких цифрових навичок. Зміст курсу ЮНЕСКО «Цифровий вчитель» також отримав хороші відгуки: вчителі зазначають, що матеріали «цікаві та актуальні» як для молодших, так досвідчених вчителів і допомагають зрозуміти, як підтримувати інтерес учнів до навчання з відривом. Відгуки вчителів також наголосили на важливості практичних завдань та порад протягом усього курсу, які допомагають їм застосовувати нові методи у класі [16]. Навчаючись у своєму власному темпі, вчителі можуть пройти сім модулів за такими

темами, як оцінювання у цифровому світі, управління класом у цифровій педагогіці, а також соціальне та емоційне навчання. Курс призначений для підтримки викладачів усіх рівнів та досвіду у розвитку їх компетенцій та надає уроки та ресурси, корисні для дистанційного, а також змішаного та очного навчання. ЮНЕСКО, у тому числі через свою Глобальну коаліцію за освітою, підтримує комплексний професійний розвиток вчителів в Україні, не лише навчаючи вчителів, а й нарощуючи систематичний потенціал шляхом зміцнення інститутів підготовки вчителів. Паралельно з курсом ЮНЕСКО створює Співтовариство практиків та мережу наставництва для підтримки викладачів у розвитку їхньої компетенції. Вчителі зможуть обмінюватися передовим досвідом, інноваційними методиками викладання та спільно вирішувати проблеми, пов'язані з цифровим викладанням та навчанням.

Висновки. Перерви в навчанні через війну мають постійний негативний вплив на навчання, оскільки вони впливають на всі елементи можливості учня навчатися (менше часу, витраченого на навчання, нижча якість навчання за допомогою дистанційних/онлайн-моделей, що призводить до меншого охоплення змісту під час навчання; як наслідок, нижча успішність учнів). Водночас можна сказати, що дистанційне навчання має і позитивні сторони. Потрібно адекватно оцінити недоліки, врахувати можливі ризики та знайти інструменти та механізми зменшення руйнівних наслідків війни. Дистанційне навчання пропонує слухачам оптимальне освітнє середовище, використовуючи дистанційну платформу та інші інструменти. І що дуже важливо, дистанційне навчання забезпечує якісну освіту у воєнний час.

Література:

1. Damages and Victims. Assessments undertaken by UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/damages-and-victims?hub=66116>
2. G. McCulloch, G. Brewis, "Introduction: Education, war and peace", *Paedagogica Historica*, vol. 52, pp.1-7, 2016; doi:<https://doi.org/10.1080/00309230.2015.1133679>.
3. "Education, War, and Peace: International Standing Conference for the History of Education 36 - 2014", *Sabinet African Journals*, vol. 19, no 2, pp. 8, 2013. URL: <https://journals.co.za/doi/10.10520/EJC146184>.
4. H. M. Weinstein, S.W. Freedman, H. Hughson, "School voices: Challenges facing education systems after identity-based conflicts", *Education, Citizenship and Social Justice*, vol. 2, no 1, pp. 41-71, 2007; doi: <https://doi.org/10.1177/1746197907072128>.
5. Angrist N., Djankov S., Goldberg P. (2022). "The loss of human capital in Ukraine", in H Patrinos (eds), *Global Economic Consequences of the War in Ukraine: Sanctions, Supply Chains and Sustainability*, CEPR Press, London. URL: <https://cepr.org/chapters/loss-human-capital-ukraine>
6. World Vision. URL: <https://www.wvi.org/our-work/disaster-management>.
7. Lai B., Thyne C. The Effect of Civil War on Education, 1980-97. (2007). *Journal of Peace Research*. Volume 44, № 3, May 2007, PP. 277–292. doi: 10.1177/0022343307076631

8. Omoeva C., Moussa W., Hatch R. The Effects of Armed Conflict on Educational Attainment and Inequality. *Education Policy and Data Center*. 2018. №. 18-03. URL: [https://www.epdc.org/sites/default/files/documents/Omoeva%20Moussa%20Hatch%20\(2018\)%20-%20Impacts%20of%20conflict%20on%20education.pdf](https://www.epdc.org/sites/default/files/documents/Omoeva%20Moussa%20Hatch%20(2018)%20-%20Impacts%20of%20conflict%20on%20education.pdf)
9. Cervantes-Duarte L., Fernández-Cano A. Impact of Armed Conflicts on Education and Educational Agents (2016). *Revista Electrónica Educare*, Vol. 20, № 3, pp. 238-261, 2016. doi: <https://doi.org/10.15359/ree.20-3.12>
10. Gates S., Hegre H., Mogleiv H., Strand H. Development consequences of armed conflict. *World Development*. 40 (9), 2012. pp. 1713-1722. doi: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.04.031>
11. Education: Impact of the War in Ukraine (May 2022). URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/education-impact-war-ukraine-may-2022>
12. Galynska O., Bilous S. Remote learning during the war: challenges for higher education in Ukraine. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 1, No. 5, 2022, pp. 1-6 doi: 10.46299/j.isjel.20220105.01.
13. Khairan D. Rajab. The Effectiveness and Potential of E-Learning in War Zones: An Empirical Comparison of Face-to-Face and Online Education in Saudi Arabia. January 2018. PP (99):1-1. doi:10.1109/ACCESS.2018.2800164.
14. Освіта в умовах воєнного стану: виклики, розвиток, повоєнні перспективи. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ. 2023. 64 с.
15. Аналітична довідка щодо тенденцій організації дистанційного навчання у закладах вищої освіти у 2021/2022 навчальному році в умовах воєнного стану. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf
16. More than 48,000 Ukrainian teachers have been trained under UNESCO's "Digital Teacher" program. February 19, 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war?hub=66116>

References:

1. Damages and Victims. Assessments undertaken by UNESCO. URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/damages-and-victims?hub=66116> [in English].
2. G. McCulloch, G. Brewis, "Introduction: Education, war and peace", *Paedagogica Historica*, vol. 52, pp.1-7, 2016; doi:<https://doi.org/10.1080/00309230.2015.1133679>.in English].
3. "Education, War, and Peace: International Standing Conference for the History of Education 36 - 2014", *Sabinet African Journals*, vol.19, no 2, pp. 8, 2013. URL: <https://journals.co.za/doi/10.10520/EJC146184>. [in English].
4. H. M. Weinstein, S.W. Freedman, H. Hughson, "School voices: Challenges facing education systems after identity-based conflicts", *Education, Citizenship and Social Justice*, vol. 2, no 1, pp. 41-71, 2007; doi: <https://doi.org/10.1177/1746197907072128>. [in English].
5. Angrist N., Djankov S., Goldberg P. (2022). "The loss of human capital in Ukraine", in H Patrinos (eds), *Global Economic Consequences of the War in Ukraine: Sanctions, Supply Chains and Sustainability*, CEPR Press, London. URL: <https://cepr.org/chapters/loss-human-capital-ukraine> [in English].
6. World Vision. URL:<https://www.wvi.org/our-work/disaster-management>. [in English].
7. Lai B., Thyne C. The Effect of Civil War on Education, 1980-97. (2007). *Journal of Peace Research*. Volume 44, № 3, May 2007, PP. 277–292. doi: 10.1177/0022343307076631
8. Omoeva C., Moussa W., Hatch R. The Effects of Armed Conflict on Educational Attainment and Inequality. *Education Policy and Data Center*. 2018. №. 18-03. URL: [https://www.epdc.org/sites/default/files/documents/Omoeva%20Moussa%20Hatch%20\(2018\)%20-%20Impacts%20of%20conflict%20on%20education.pdf](https://www.epdc.org/sites/default/files/documents/Omoeva%20Moussa%20Hatch%20(2018)%20-%20Impacts%20of%20conflict%20on%20education.pdf) [in English].

9. Cervantes-Duarte L., Fernández-Cano A. Impact of Armed Conflicts on Education and Educational Agents (2016). *Revista Electronica Educare*, Vol. 20, № 3, pp. 238-261, 2016. doi: <https://doi.org/10.15359/ree.20-3.12> [in English].

10. Gates S., Hegre H., Mokleiv H., Strand H. Development consequences of armed conflict. *World Development*. 40 (9), 2012. pp.1713-1722. doi: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.04.031> [in English].

11. Education: Impact of the War in Ukraine (May 2022). URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/education-impact-war-ukraine-may-2022> [in English].

12. Galynska O., Bilous S. Remote learning during the war: challenges for higher education in Ukraine. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 1, No. 5, 2022, pp. 1-6 doi: 10.46299/j.isjel.20220105.01. [in English].

13. Khairan D. Rajab. The Effectiveness and Potential of E-Learning in War Zones: An Empirical Comparison of Face-to-Face and Online Education in Saudi Arabia. January 2018. PP (99):1-1. doi:10.1109/ACCESS.2018.2800164. [in English].

14. Education in the conditions of the military state: calls, development, post-war prospects. Informative and analytical collection. Kiev. 2023. 64 p. [in Ukrainian]

15. Analitichna dovidka shchodo tendentsiy orhanizatsiyi dystantsiynoho navchannya u zakladakh vyshchoyi osvity u 2021/2022 navchalnomu rotsi v umovakh voyennoho stanu [Analytical report on trends in the organization of distance learning in higher education institutions in the 2021/2022 academic year under martial law]. URL: https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/ANALITICHNA-DOVIDKA-ZVO_12.06.pdf [in Ukrainian].

16. More than 48,000 Ukrainian teachers have been trained under UNESCO's "Digital Teacher" program. February 19, 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war?hub=66116> [in English].